

Aula d'Història de Lo Rat Penat
Conferència del professor D. Fernando Millán Sánchez

Tema XXXII

Teodor Llorente.

La Renaixença Valenciana, motor d'un poble.

La seua vida.

Teodor Llorente Olivares, el primer dels poetes de la Modernitat en llengua valenciana, pare, al costat de Constantí Llombart, de la Renaixença valenciana, periodiste d'excepció, i líder indiscutit del regionalisme polític, naixqué en la ciutat de València l'any 1836. Temps del Romanticisme en el fer d'Europa.

Fill de Felicíssim Llorente, prestigiós advocat de la capital del Regne de València, posseïdor d'extenses propietats agrícoles, destacat membre del partit moderat, la seua educació, com corresponia a un membre de la burgesia de la capital, va tindre per marc el Colege de Pares Òrfens, centre educatiu d'especial consideració. En ell realisaria els estudis propis de l'ensenyança primària i de l'ensenyança secundària.

En l'Universitat valenciana cursà Llorente les ensenyances pròpies del Dret, com corresponia a la tradició familiar, i fon en ella a on Teodor Llorente, al costat del seu amic i companyó Venceslau Querol, travà coneiximent per primera vegada en el moviment cultural que en la Provença francesa dirigia el gran poeta Federic Mistral, obstinat en recuperar per a la seua divulgació tot lo que havia significat la cultura dels trobadors i l'instrument que estos havien utilitzat en el seu quefer: la llengua d'oc.

Inicial coneiximent de la Renaixença occitana que tingué com a autor principal a Marian Aguiló. Era este el bibliotecari de l'Universitat, mallorquí de naiximent, i gran coneixedor del procés que en Catalunya, i més exactament en la ciutat de Barcelona, havia adquirit l'idea del poeta francès. També Catalunya, intellectuals i burgesos, somiava en recuperar la seua Història.

Acabats els estudis de Dret, Teodor Llorente va iniciar la seua participació en el compliment de l'advocacia. Un compliment que en absolut satisfia les seues ilusions i els seus afanys que s'inscrivien en la passió per les lletres, per la poesia, i en conéixer el desenroll del moviment de la Renaixença del Migdia francès i l'utilisació de la llengua llemosina.

Llengua que, en el parer dels jóvens poetes que havien begut les fonts de Marian Aguiló, era u dels antecedents de la llengua valenciana, que fon sempre el seu instrument preferit en el fer poètic.

Anys de participar, al costat de Venceslau Querol, en els encontres que es celebraven en el monasteri de Montserrat, breçol de la Renaixença catalana. Anys de conèixer directament a Federic Mistral i d'imbuir-se de la seua posició sobre la naturalesa, netament cultural, del moviment que encapçalava.

Pero eixe viure plenament la Renaixença naixcuda de la passió deslligada per la recuperació de les cultures migevals que tenen les seues raïls en l'auge inesperat del Romanticisme històric, romanticisme històric que cultivaven famosos escriptors com Walter Scott, la passió escocesa, o René de Chateaubriand, en la busca dels mons antics i desconeguts, va tindre per a Teodor Llorente un punt d'inflexió. Lo que significava l'abandó de l'advocacia i la seua aposta pel periodisme com a professió.

1861.

Teodor Llorente ha complit els 25 anys. És el moment en el que rep una proposta difícil d'esperar. Josep Campo, segurament l'home més acabalat de València, amic de son pare, vol que siga el director del periòdic que ha fundat. Se diu La Opinió i té com a finalitat la defensa de l'ideari moderat i dels projectes de transformació de la societat valenciana i espanyola que el financer acaricia.

Teodor Llorente, en l'audàcia pròpia que acompanya a la joventut, accepta la proposta que se li ha plantejat, i durant cinc anys el periòdic baix la seua direcció es convertix en un ariet contra un procés polític, el propi del regnat d'Isabel II, que no pareix trobar cap de rumbo fix al qual atindre's.

Les lluites entre lliberals i moderats, entre alfonsins i carlistes, entre tots ells i els republicans, sense oblidar els desatesos problemes de les colònies i els propis que escomencen a produir-se per l'aparició dels nous moviments obrers, anarquistes i socialistes, apunten cap a la pròxima solsidea de la monarquia i la seua substitució per noves formes d'Estat.

Temps en el qual Teodor Llorente no oblida les seues preocupacions lliteràries que escomencen a dirigir-se cap al tema més concret d'activar una pròpia Renaixença valenciana. Temps en el qual se posa en contacte en membres del grup poètic de l'Escola Pia, com Pasqual Pérez, iniciadors del Romanticisme valencià, temps en els quals trava coneiximent en personalitats carlistes de primer nivell, com Aparisi i Guijarro, que aniran conformant el seu pensament regionaliste.

1866.

La vida financera i política espanyola està patint un canvi transcendental. La crisi econòmica que es coneix ha portat a la ruïna a grans fortunes i ha deixat sense recursos a una bona part de la societat espanyola. El mateix Josep Campo, l'home infalible, ha hagut de reconèixer el fracàs de les seues societats de crèdit. Una situació, juntament en el deindre polític que s'endevina, que convida a retirar-se del primer pla social i polític, i a abandonar l'aventura del seu periòdic al financer valencià.

La seua resolució és ferma. Entregar la propietat de la capçalera del periòdic a qui la dirigeix, Teodor Llorente, en l'única condició que canviaria el seu nom, i els tallers d'impressió a Federic Doménech que ha segut el seu regent.

Teodor Llorente accepta la cessió que se li oferix. Davant d'ell s'obri, com a periodiste, un món nou. Un món en el que podrà modelar al seu antoix l'evolució d'un periòdic que renaix com a instrument d'una valencianitat que cada volta ocupa una part més important del seu pensament i del seu fer lliterari.

Las Provincias serà el títol del nou rotatiu. Un títol que vol significar el primer dels seus objectius. La prioritària atenció als problemes de les tres províncies valencianes, Castelló, València, Alacant, la consolidació del regionalisme front a les pretensions nacionals que són en el moment les preferides, han de distingir-lo dels altres mijos de comunicació.

Se tracta d'abordar, en primer lloc, els temes que són d'interés dels valencians, sense oblidar per això l'aportació de les notícies d'àmbit estatal que es consideren necessàries. Notícies polítiques que configuren una realitat certament canviant. L'any 1866 ningú és capaç d'apostar pel futur de l'Estat.

La segona qüestió essencial per a Teodor Llorente serà fer del seu periòdic un rotatiu de qualitat contrastada.

Una qualitat que només podrà ser conseguida si en les seues pàgines apareixen les plomes més valorades del periodisme i de la vida intel·lectual i lliterària. Tots els lliterats que s'agrupen al seu costat en la tasca de la Renaixença, totes les plomes espanyoles de prestigi, tindran cabuda en el periòdic, com la tenen en les tertúlies que en els locals de Las Provincias se realisen.

Una tercera qüestió li interessa al director de Las Provincias com a part de la naturalesa del seu periòdic: no oblidar les qüestions econòmiques i les reivindicacions socials que estan en la raïl de l'interés de les gents, ansioses, totes elles, per conèixer temes d'informació concrets que puguen ser-li d'utilitat. Informacions comercials, de transport, financeres..., totes les que formen part de la vida diària.

En este bagage ideològic s'inicia el caminar d'un periòdic que s'ha perpetuat en el temps com el periòdic regional més important d'Espanya. Un periòdic que mantingué en la seua direcció al seu primer propietari fins a l'any 1904. Any en que el va succeir son fill Teodor Llorente Falcó.

1868.

Els aconteyiments, com s'esperava, s'han precipitat. El pronunciament militar dirigit pels generals Prim i Serrano i per l'almirant Topete, ha triomfat plenament. Des de Cadis, a on ha tengut el seu inici, dos columnes se dirigixen l'una cap a Madrid directament, l'altra voreja la costa per Andalusia, Múrcia i València, sumant a la seua causa a tots els regiments que tenen les seues casernes en les terres recorregudes.

Els partidaris d'Isabel II, dirigits pel marquès de Novaliches, se rendixen en Alcolea. La reina, que passa les seues vacances en Sant Sebastià i Biarritz, travessa la frontera per a exiliar-se en França. París serà, en els següents anys, el seu refugi. El govern presidit per Juan Prim, cap visible del lliberalisme progressiste, la succeïx, de moment, en el poder.

Teodor Llorente i Las Provincias han de prendre posicions sobre este tema. Sabuda és la tendència moderada del periòdic, pero, en el moment, el poder se repartix a parts iguals entre el lliberalisme de caràcter progressiste, i el lliberalisme més moderat que exhibixen els membres de l'Unió Lliberal que encapçala Serrano. Els primers, partidaris d'una monarquia democràtica aliena als Borbons, els segons, proclius a acceptar la solució borbònica en la persona de la germana de la reina deposta, que està casada en el duc de Montpensier.

Teodor Llorente i el seu periòdic prenen partit inicialment per la candidatura de Montpensier, que es presenta com un catòlic moderat, de fort caràcter, que té poques simpaties entre el poble per la seua ascendència francesa, membre de la Casa d'Orleans, i per la seua actitud una miqueta superba davant les costums espanyols.

L'hegemonia dels lliberals progressistes, la seua aposta per un rei italià membre de la Maçoneria i, per consegüent, alie a la presència de l'Iglésia Catòlica, al seu poder, en el context de la societat espanyola, determinen a Teodor Llorente, com a director de Las Provincias, a prendre una posició clarament de confrontació en el govern de la Nació i en els postulats ideològics defesos tant pels progressistes com pels demòcrates i republicans.

És el temps en el que Teodor Llorente i Las Provincias entren a formar part de la Lliga contra el Filibusterisme, independentistes, i l'Internacional obrera, 1871. És el temps en el que Llorente passarà a ser soci del Centre Hispà-Ultramarí, 1872. Temps en el que el primer dels poetes en llengua valenciana passa a formar part de la direcció del nou partit Institucionaliste, 1872. Temps de presència en la Lliga Nacional que es declara contrària a l'abolició de l'esclavitud en Cuba i Puerto Rico, 1873. Temps, en fi, de la seua afiliació als cícrculs alfonsins.

Tota una declaració de principis ideològics que serà necessari analisar, sense oblidar l'ombra que sobre el pensament del director de Las Provincias estén la presència i el recort de don Josep Campo.

La Lliga contra el Filibusterisme i l'Internacional obrera té per objecte aglutinar en el seu entorn, més allà de la disciplina dels partits, a tots aquells conciutadans que estan a favor de mantindre baix l'obediència de l'Estat l'integritat de tots els territoris espanyols, peninsulars i ultramarins, i respectar l'orde social.

I, molt especialment, per lo que fa referència al primer dels objectius, han de formar part d'una Espanya indissoluble, Cuba, Puerto Rico i Filipines, que, des del segle XV, han format part de la Pàtria Comuna. Posició que els situa en contra de tots els partits polítics,

republicans, o associacions cíviques, maçoneria, que mostren qualsevol tip de suport a l'independència de les colònies o a l'acceptació de l'autonomia d'estes.

Plantejament que entra en colisió en el moviment republicà, pròxim als partits autonomistes, pero que conta en el decidit suport dels moderats, unionistes i bona part dels progressistes, que coincidixen en les tesis de la Lliga. Lo que està en joc, en el fondo, és la pròpia economia espanyola. Una economia que no pot prescindir dels ingressos que signifiquen els impostos que aporten la producció del sucre i del tabac.

Situació pareguda podia acceptar-se per lo que fea referència a la confrontació en tots els moviments d'obriers i llauradors naixcuts dels dictats de la I Internacional celebrada en Londres, i que havia tengut a Carles Marx, socialisme, i a Miquel Bakunin, anarquisme, com a grans protagonistes.

Només alguns grups molt reduïts d'intellectuals i professionals lliberals, sempre interessats en el progrés social, s'afegien als obrers en les seues demandes i en les seues teories sobre les plusvalies del treball. En els anys setanta del segle XIX tots els partits polítics estaven contra ells i només els republicans tractaven d'entendre'ls.

Un pas més pegava el director de Las Provincias en la conformació del seu pensament moderat, en adscriure's, també, al Centre Hispà-Ultramarí i a la Lliga Nacional.

En el primer dels casos, Centre Hispà-Ultramarí, Llorente i Las Provincias pretenen que València i els seus interessos econòmics estiguen salvaguardats davant els intents separatistes, actuant com una força unida el conjunt dels financers i industrials del Regne de València en les seues relacions en les colònies i en el conjunt d'Hispanoamèrica.

En el segon, la batalla contra els abolicionistes, se situaven en fermea al costat dels propietaris espanyols de les grans facendes americanes, que argumentaven la seua defensa de l'esclavitud com a opció necessària i imprescindible, per a mantindre el poder econòmic dels espanyols, i, com a conseqüència, el poder d'Espanya i el seu lloc en el Món com a potència que mantenia la seua tradicional importància en el concert internacional.

Eren els passos necessaris que li permetien confluïr en els còrculs alfonsins i, posteriorment, en el partit moderat.

1874.

El paper jugat per Las Provincias serà crucial en el devindre, en la consolidació, del règim de la Restauració naixcut en setembre de l'any 1874, perque fon en el rotatiu valencià a on se publicà, escrit per la ploma de Teodor Llorente, el Manifest que defenia l'arribada d'Anfós XII al tro d'Espanya i l'ideari que sustentaria la vida política espanyola en el devindre de l'últim terç del segle XIX i en el primer del segle XX.

Un ideari que partia del concepte de l'unitat d'Espanya en la persona del Rei i de les Corts, que eren, abdós, la representació de la voluntat de tots els espanyols, d'acort en lo que

s'establix en la Constitució de 1812, i en la tradició que arrancava des dels inicis del segle XVIII, quan la majoria dels espanyols havia fet costat als Borbons com als llegítims detentors del tro.

Teodor Llorente entrava, en el nou règim, en el món de la política, i el mateix any era nomenat diputat provincial de València pel nou governador. Nomenament que repetiria l'any següent, encara que esta vegada nomenat per l'autoritat militar. Seria l'any 1877 quan conseguiria la mateixa representació pública, però esta volta avalat per un procés electoral.

Una presència política que s'acriexeria davant el govern i davant els ciutadans, en plantejar el director de Las Provincias, en tota la força que li afegia la seua directa comunicació en els lectors, la necessitat de recuperar els guàrdies rurals com a institució necessària per al control de les terres manco protegides.

Però el fer polític de Teodor Llorente i el fer periodístic, no agotaven en absolut la llabor cultural i ideològica que sobre el poble valencià fea en aquells moments el director del periòdic regionalista. Ben al contrari, estes llabors quedaven eclipsades pel seu paper en redescobrir la naturalesa real, les senyes d'identitat, del Regne de València.

Corria l'any 1866 i en València es plantejava la possibilitat d'erigir una estàtua equestre del rei En Jaume, el fundador del regne cristià de València, que simbolisara el permanent recort de tots els ciutadans per la seua gesta. Una petició que venien impulsant dos sectors ben diferents de la societat. D'una part els que seran coneguts com els poetes de "guant" per la seua pertinença a la burgesia valenciana, dirigits per Teodor Llorente, i d'una altra part els que rebran el sobrenom de poetes de "espartanya" per pertànyer a les capes més humils de la ciutat, i que bevien les fonts de Constantí Llombart, un humil poeta popular que vivia en la pràctica de les ajudes que rebia dels seus seguidors.

L'encontre d'ambdós grups, el coneiximent dels seus objectius comuns, la recuperació de la Llengua, de l'Història, i de la Cultura del poble valencià, va propiciar que s'iniciaren conversacions entre els dos. Conversacions que tenien com a objecte la possible fusió dels dos i la creació d'una institució cultural que duguera a terme la necessària Renaixença valenciana.

El periodo que transcorre entre l'any 1876 i l'any 1878 estigué dedicat a intentar aplegar a un acort definitiu entre els dos grups. Acort definitiu que no era fàcil de conseguir donades les diferències socials i polítiques que els separaven. Els uns eren membres de l'aristocràcia urbana i les seues idees s'aproximaven a les del partit conservador, els altres eren treballadors o intel·lectuals sense recursos i les seues idees polítiques s'acostaven a les tesis republicanes.

Fon la voluntat dels dos líders, Teodor Llorente i Constantí Llombart, la que s'impongué i forçà l'acort. Un acort que cristallisava en la creació d'una societat d'amadors de les glòries valencianes a la qual eren convidats a pertànyer tots els valencians que sentiren l'amor per

la Llengua, l'Història, i la Cultura Valenciana, que havien significat al seu regne com el primer d'Espanya en el devindre dels sigles XV i XVI.

Una societat cultural que rebria el nom de Lo Rat Penat, en recort de la rata penada que mostrà el camí al rei En Jaume per a conquerir la capital de Balansiyya.

En el context de la Fira de Juliol, en el pabelló de l'Ajuntament, en la presència de les autoritats valencianes, se realitzà l'acte que culminava en l'elecció de Feliu Pizcueta, antic líder del partit lliberal-progressista i reconegut escriptor, com a president de la nova entitat. Una entitat que es marcava com a objectius fonamentals la recuperació de la llengua valenciana, la divulgació de la seua Història i la pràctica i coneiximent de totes les seues tradicions, de tota la seua cultura popular.

Teodor Llorente es perfilava com el principal motor de la Renaixença valenciana, l'home de major influència, a través del seu periòdic, en la forja de l'opinió ciutadana.

1881.

A penes portava uns anys com a defensor públic de les tesis conservadores, quan Teodor Llorente plantejà la seua primera diferència substancial respecte a la política del partit, i molt específicament front al propi Cánovas del Castillo, el líder indiscutit, en el moment president del govern de la Nació.

Una diferència que tenia com a causa la diferent visió que els dos tenien sobre el model de govern a dur a terme en el context de mantindre l'unitat d'Espanya front a qualsevol moviment separatista, i, al temps, defensar les característiques específiques de cada regió espanyola, en atenció a la seua pròpia Història i a les seues diferències culturals.

Des de la perspectiva de Cánovas del Castillo, andalús d'ascendència valenciana, l'única posició possible del govern de la Nació havia de ser la de fomentar la més estreta unitat d'Espanya, a partir del reconeixement d'una llengua comuna, l'espanyol, i d'una cultura comuna. Posició que havia segut la majoritària des del segle XVI en Espanya.

Per a Teodor Llorente, per contra, l'unitat d'Espanya no podia consolidar-se d'una manera definitiva si no es tenien en compte les diferències culturals entre les regions que la conformaven. Diferències que es mostraven en la pervivència de diferents llengües, que havien de cultivar-se sense menyscar de la llengua castellana que era la comuna a tots els espanyols, en la presència de les tradicions diferenciades, i en el coneixement d'una Història que, fins al segle XV, havia segut diferent en cada u dels regnes peninsulars. La diversitat regional havia de ser protegida com a garantia de l'unitat nacional.

Una confrontació entre Cánovas del Castillo i Teodor Llorente que provocà la caiguda de Cánovas quan en l'escenari de la batalla feu la seua presència una tercera persona. Parlem de Francisco Silvela, polític madrileny molt admirat en l'interior del partit conservador, que, defensor d'una necessària descentralització administrativa en el govern de l'estat com

a únic mig per a fer-lo més eficaç i satisfer les peticions de les autoritats locals, decidí mostrar el seu suport a Teodor Llorente.

S'inicia una amistat entre els dos pròcers, Francisco Silvela i Teodor Llorente, que convertirà al director de Las Provincias no sols en dirigent provincial del partit, més tart en president del mateix l'any 1895, sino que l'any 1891 serà diputat nacional, triat per la circumscripció de Sueca, càrrec que repetirà l'any 1892 i esta volta com a diputat per la ciutat de València.

Una trayectòria política avalada pel suport constant dels militants de València, que es confirma de manera definitiva quan en 1896 és nomenat Senador vitalici i en 1903, de nou president del Partit Conservador.

Culminada la seua trayectòria política, Teodor Llorente decidí que l'any següent, 1904, havia de tancar-se també la seua trayectòria periodística.

En el transcurs dels últims casi quaranta anys, 1866-1904, havia segut el director de Las Provincias l'eix conductor d'una València moderada i regionalista, oberta a la modernitat pero sense perdre les seues raïls tradicionals, que recuperava el seu autèntic paper dirigent en el món de l'economia i la cultura espanyola.

Era temps, per a qui ya havia complit la seua missió, de descansar, d'oferir a les noves generacions l'espai que els corresponia. Son fill seria el seu successor.

També Lo Rat Penat, la seua benvolguda societat d'amadors de les glòries valencianes, havia consegut la seua majoria d'edat baix la seua tutela. Ya no era la persona imprescindible per a mantindre la llabor mampresa des de l'any 78 del passat sigle. Unes atres personalitats valencianes estaven dispostes a succeir-lo.

Acaronat en el reconeiximent de tots els valencians, pogué dir adeu l'any 1911.

La seua obra.

Llibret de versos, obra publicada l'any 1885, i Nou llibret de versos, que veu la llum l'any 1902, són la mostra més acabada del fer poètic de la madurea de Teodor Llorente. Arrere queden els versos d'esperit romàntic que corresponen a la seua joventut i que guardats durant anys foren a la fi publicats l'any 1906 per exprés desig dels seus admiradors.

Uns poemes, els de la madurea de Llorente, que seran propis tant del temps en el qual foren escrits i publicats, per lo que a l'estil lliterari fa referència, com per lo que es referix a complir la missió que l'autor se planteja a l'escriure'ls: ser l'imatge que s'espera de la Renaixença valenciana.

Per lo que al temps i a l'estil fa referència, recordem que estem en l'últim terç del sigle XIX i escomençaments del sigle XX, temps en el que els afanys propis del Romanticisme, el plaer per lo màgic i per lo impossible, han quedat arrere per a donar pas a una visió

absolutament realista de la societat que es viu. Una societat que es mostra al lector tal qual és, sense menysprear en el retrat ni les misèries vixcudes ni els errors comesos.

És el temps en el que la novela ha substituït, en el món lliterari, a la poesia. És el temps en el que, en el context d'Espanya, brillen noms com Pedro Antonio de Alarcón, Juan Valera, Benito Pérez Galdós, José María de Pereda, Palacio Valdés..., i la figura valenciana que tanca el cicle, Vicent Blasco Ibáñez, per a donar pas al nou estil lliterari que marcarà la Generació del 98.

En est ambient del realisme lliterari, l'obra de Teodor Llorente se nos mostra en tot el seu esplendor. Si prenem el poema més representatiu del Llibret de versos, “La Barraca”, nos trobarem en lo que significa eixa realitat valenciana que l'autor nos vol mostrar. Una realitat que, en el seu fer poètic, se tiny de nostàlgia pel passat i d'amor per lo vixcut.

Perque “La Barraca” és el símbol de la família, de la llar, en el seu màxim esplendor. És el refugi al qual s'acodix quan la llabor diària ha acabat, és el lloc a on la dona, més allà de les seues pròpies tasques externes d'ajuda en la casa i al marit, generarà l'amor que els chiquets necessiten per a criar-se forts i confiats en el seu devindre, i a on els més ancians troben igualment el seu refugi final.

És el lloc a on l'home descansa. És el lloc a on se pot contemplar, cada dia, el color blau turquesa d'un cel que no té igual, des del qual el cantar dels pardals se confon en la presència dels que nien pròxims, el lloc a on creixen pròxims els arbres que han de protegir-te del sol durant l'estiu i des de l'entrada del qual pots contemplar l'exuberància d'uns camps, d'unes terres que responen al treball, a la suor que, a lo llarc de cada u dels dies de l'any, l'home i la dona depositen.

I al costat d'eixa realitat que no és un ensomi, la poesia de Llorente complix el fi que li demanà la Renaixença. Mostrar al món el valor lliterari d'una llengua que, durant sigles, ha segut perseguida per quants creïen necessari fer-la desaparéixer en nom d'una unitat impossible en una nació que, com Espanya, va nàixer, en els començaments de la Modernitat, sigle XV, de la voluntat dels regnes que la conformaven, cada u dels quals tenia la seua pròpia Història, la seua pròpia Llengua i la seua pròpia Cultura.

És una realitat, les Renaixences regionals d'Espanya, que no sols se viu en aquelles zones que demanden una independència, Catalunya o el País Vasc, que té com a conseqüència la fractura de la Nació comuna, sino que es viu en unes atres regions, en uns atres antics regnes, que clamen pel reconeiximent del seu passat, de la seua llengua, i per la recuperació de les seues tradicions, en una Espanya unida.

S'escolten, al costat de la de Teodor Llorente, les veus de Rosalía de Castro i la seua recuperació de la llengua gallega que és la mare de la llengua portuguesa, la de Gabriel y Galán que intenta recuperar els cantars i els dirs de les terres extremenyas, la de Salvador Rueda que vol fer present el ser de l'antic regne de Múrcia i de la llengua que té matisos diferents al castellà...

És el temps de finals del segle XIX i escomençaments del segle XX, d'una nova Espanya variada i complexa, disposta a deixar arrere els processos de castellanisació per a donar pas a la realitat dels diferents pobles que la conformen.

És el temps que simbolisa Teodor Llorente a través de la seua acció diària i de la seua producció poètica.

I tal volta eix intent de fer comprendre la multiplicitat d'Espanya queda perfectament dissenyat en la seua producció en llengua castellana. La seua obra històrica que pren el nom de Valencia. Sus monumentos y su Arte. Su Naturaleza e Historia (1887-1889).